

**CLOONEY
FOUNDATION
FOR JUSTICE**

JUSTICE THROUGH ACCOUNTABILITY

Türkiye / Ahmet Tuna Altinel

Haziran 2020

*Ad.E. René Provost
Hukuk Profesörü
McGill Üniversitesi*

TRIALWATCH FAIRNESS REPORT
A CLOONEY FOUNDATION FOR JUSTICE INITIATIVE

YAZAR HAKKINDA

René Provost, McGill Üniversitesinde hukuk profesörü ve üniversite bünyesinde bulunan İnsan Hakları ve Yasal Çoğulculuk Merkezinin (*Centre for Human Rights and Legal Pluralism*) kurucu direktörüdür. Uluslararası kamu hukuku, uluslararası insan hakları hukuku, uluslararası insancıl hukuk, hukuk teorisi ve yasal antropoloji alanlarında dersler vermekte ve araştırmalar yapmaktadır. Profesör Provost daha önce Quebec Uluslararası Hukuk Derneği (*Société québécoise de droit international*) başkanı olarak görev yapmış ve 2017 yılında Quebec Barosu (*Barreau du Québec*) tarafından Emeritus Avukatlık (*Advocatus Emeritus, Ad. E.*) unvanına layık görülmüştür. Kanada Kraliyet Cemiyeti (*Royal Society of Canada*) üyesi olan Profesör Provost, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (*European Court of Human Rights*) ve Amerika Ülkeleri İnsan Hakları Mahkemesi (*Inter-American Court of Human Rights*) tarafından görülen bir dizi davada bilirkişi (*amicus curiae*) olarak görev yapmıştır.

Clooney Adalet Vakfı (*Clooney Foundation for Justice*) bu raporun hazırlanmasında araştırma ve düzenleme aşamalarında TrialWatch İnisiyatifinin ortağı olan **Columbia Üniversitesi Hukuk Fakültesi İnsan Hakları Kliniği** (*Columbia Law School Human Rights Clinic*) tarafından desteklenmiştir. Klinik, dünya genelinde insan haklarını geliştirmek ve toplumsal adalet için gelecek neslin stratejik savunucularını yetiştirmek amaçlarıyla çalışma yürütmektedir. Klinik; insan hakları araştırmaları, yasa ve politika analizleri, hukuk davaları, raporlama ve hukukî savunma görevlerini yerine getirmek amaçlarıyla sivil toplum örgütleri ve topluluklar ile iş birliği içerisinde çalışmaktadır.

CLOONEY ADALET VAKFI TRIALWATCH İNİSİYATİFİ HAKKINDA

Clooney Adalet Vakfı TrialWatch İnisiyatifi; aralarında gazeteciler, kadınlar ve genç kızlar, dinî azınlıklar, LGBTİ+ kişiler ve insan hakları savunucuları da bulunan, dünya genelinde saldırılara maruz kalan kişilerin yargılandığı davaları gözlemleyerek adil yargılama notu ile değerlendirir. TrialWatch bu verileri kullanarak mağdurları savunmanın yanı sıra ulusal mahkemelerin uluslararası insan hakları standartlarına uygunluğunu ölçen bir Küresel Adalet Sıralaması geliştirmektedir.

Bu raporda yer alan yasal değerlendirmeler ve varılan sonuçlar yazarlarına ait olup Clooney Adalet Vakfı'nın görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

TrialWatch Uzman heyeti üyesi René Provost bu davaya C notu vermiştir:

Mahkeme kayıtlarında ve dava gözlemci notlarında beyan edilen olgular temelinde, Türkiye Cumhuriyeti yasaları uyarınca Ahmet Tuna Altinel'in herhangi bir terör örgütüne üye olduğu veya terör örgütü propagandası yaptığı iddiasına ilişkin hiçbir makul olgusal dayanak bulunmamaktadır. Bu nedenle, yakalanması ve tutuklu yargılanması Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi uyarınca korunan özgürlük hakkının açıkça ihlali anlamına gelmektedir. Yargılama öncesinde Balıkesir Valiliğince yapılan ve Sayın Altinel'in suç işlemiş olduğunu doğrulanmış bir gerçek olarak sunan basın açıklamasıyla Sayın Altinel'in masumiyet karinesi hakkı da ihlal edilmiştir.

Yargılama aşamasında beyan edilen olgular da kovuşturmanın Sayın Altinel'in Türkiye Cumhuriyeti hükümetini eleştiren görüşlerini ifade etmesini önlemek amacıyla hukukî süreçlerin kötüye kullanımına karşılık geldiğini göstermektedir. Nihayetinde Sayın Altinel mahkeme tarafından beraat ettirilmiş ve böylelikle kendisinin özgürlük hakkının daha fazla ihlali önlenmişse de bu gerçek, bu türden kötü eğilimli kovuşturmaların temsil ettiği, hukukun üstünlüğüne yapılan saldırıların ciddiyetini azaltmaz ve söz konusu kovuşturma mevcut durumda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 18. maddesini ihlal etmiştir.

TrialWatch gözlemcilerinin notları ve mevcut kayıtlar, davanın tartışmasız bir şekilde uluslararası standartları karşılamadığını gösterdiğinden, bu raporun Ek kısmında belirtilen metodoloji çerçevesinde, bu davaya "C" notu verilmiştir.

Ahmet Tuna Altinel, Fransa'da bulunan Lyon-1 Üniversitesinde matematik profesörüdür. Türkiye ziyareti sırasında pasaportuna el konmuştur. Pasaportunun nerede olduğunu sorduğunda "terör örgütü propagandası"ı şüphesiyle yakalanmış, ardından "terör örgütüne üyelik" ile suçlanmış ve yaklaşık üç ay boyunca tutuklu kalmıştır. Fransa'da düzenlenen "Cizre — Bir Katliamın Hikayesi" adlı bir etkinliğe katılım çağrısında bulunan sosyal medya gönderileri ve Sayın Altinel'in etkinlikte sunduğu sözlü çeviri yardımı, suçlamaların dayanağı olarak gösterilmiştir. Tutuklu yargılanmasına son verilerek tahliye edilmesinin ardından savcılık makamı suçlamayı tekrar "terör örgütü propagandası" olarak değiştirmiştir. Söz konusu değişiklik, müdafii vekilin öne sürdüğü üzere, Sayın

¹ SEGBİS Kaydı Çözümleme Tutanağı, 30 Temmuz 2019 ("Türkiye'ye 12 Nisan 2019'daki son girişimde hiçbir açıklama yapılmadan pasaportuma el kondu. [...] Sonunda kendi ayağımla Balıkesir'e geldim. [...] Bunun ardından ucuz bir numarayla beni valiliğe çağırdığında [...] gözaltına alındım.").

Altınel'in tutuklu yargılanma ihtimalini güçlendirmek amacıyla yapılmıştır (zira "terör örgütüne üyelik" suçu, tutuklu yargılama karinesi taşır.)²

Duruşma öncesi süreç Sayın Altınel'in birçok hakkının ihlaliyle lekelenmiştir.³ Türkiye Cumhuriyeti yetkilileri öncelikle Sayın Altınel'in iddia edilen suçu işlemiş olduğuna dair delil yetersizliğine rağmen tutuklu yargılanmasına karar vererek kendisinin özgürlük hakkını ihlal etmiştir. Ayrıca, aleyhindeki suçlamalar korunan ifadeler temelindedir ve dolayısıyla tutuklanması keyfidir.

İkinci olarak, Balıkesir Valiliği mahkeme öncesinde Sayın Altınel'in "PKK/KCK silahlı terör örgütü lehine bir etkinlik düzenlediğinin tespit edildiğini" ifade etmiştir. Bu ise, mahkemede kanıtlanmaya muhtaç iddiaları gerçek telakki ederek Sayın Altınel'in masumiyet karinesi hakkını ihlal etmiştir.

Ayrıca, yargılamanın kendisi genel olarak uluslararası standartlarla uyumlu olsa da iddia konusu olan fiilin ifade özgürlüğü hakkı ile korunduğu göz önüne alındığında olaylar, Türkiye Cumhuriyeti makamlarının dosyayı kovuşturma kararının yasal bir dayanağı bulunmadığını göstermektedir. Dolayısıyla bu rapor, kovuşturmanın art niyetle yürütüldüğü ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 18. maddesinin ihlal edildiği sonuçlarına varmıştır.

² Tutukluluğa itiraz dilekçesi s. 6 ("[P]ropaganda suçunun unsurları oluşmadığı ve dosya kapsamı hiçbir surette tutuklama kararı verilmesini gerektirmediği için olsa gerek; deliller değişmemişine rağmen suçun vasıf ve mahiyeti farklılaştırılmış [...] 'Silahlı Örgüt Üyesi Olma' suçu isnat edilmiştir. Müvekkilimin delillerde bir farklılık olmamasına rağmen, iki gün sonra 'örgüt üyesi' olma suç isnadıyla karşı karşıya kalmasının başka bir izahı yoktur.").

³ Bu raporda ifade edilen tüm görüşler raporda tartışılan ve alıntılanan kanıtlara dayanmaktadır ve hiçbir görüş burada sunulmamış olaylar üzerine kurulu değildir.

ARKA PLAN BİLGİLERİ

A. SİYASİ VE HUKUKİ BAĞLAM

Bu dava, “ifade [ve] basın özgürlüklerine yönelik ciddi kısıtlamalar [...] ile gazeteciler ve diğer bireylerin hükümet politikalarını veya yetkilileri eleştirdikleri gerekçesiyle haksız şekilde tutuklanmaları veya cezai kovuşturmayaya tabi tutulmaları”⁴ gibi uygulamaların söz konusu olduğu bir arka planda gerçekleşmiştir. Özellikle insan hakları örgütleri, insan haklarının Türkiye’de gitgide kötüleşmekte olan durumu ile ilgili endişelerini defalarca dile getirmiş, diğer kaygıların yanı sıra eleştiriler üzerindeki yoğun baskılardan bahsetmişlerdir.⁵

15 Temmuz 2016 tarihindeki askerî darbe girişiminin ardından Cumhurbaşkanı Erdoğan olağanüstü hâl ilan etmiştir. Uluslararası Af Örgütü (*Amnesty International*) hazırladığı raporda, iki yıl boyunca yürürlükte olan olağanüstü hâl için “insan haklarının hukuka aykırı bir biçimde kısıtlanmasının yolunu açtı ve hükümete, Meclis ve mahkemelerin etkili denetimi olmaksızın kanunları yürürlüğe koyma imkânı sağladı” yorumunda bulunmuştur.⁶ Olağanüstü hâl kapsamında 110.000’in üzerinde kamu görevlisi yargısız ihraç edilmiş veya uzaklaştırılmış; medya kuruluşları, özel hastaneler, vakıflar ve eğitim kurumları kararnemelerle kapatılmış ve mallarına tazminat ödenmeksizin el konmuştur.⁷ Çoğu hükümetin darbe girişiminden sorumlu olduğunu söylediği “Fethullahçı Terör Örgütü” (FETÖ) üyeliğiyle suçlanan 50.000’in üzerinde kişi yakalanmış ve terör suçlamalarından tutuklu yargılanmıştır.⁸ Hükümet bu tutuklamaların gerekçesi olarak “muğlak ifadeler içeren terör yasalarını” kullanmıştır.⁹

Olağanüstü hâl boyunca ve hatta 2018 yılında kaldırılmasından sonra da Türkiye, eleştirel sesleri bastırmaya yönelmiştir. Örneğin, 2019 yılında Gazetecileri Koruma Komitesi (*Committee to Protect Journalists*) Türkiye’nin dört yıldır ilk defa tutuklu gazeteci sayısı bakımından ilk sırada gelmediği tespitinde bulunurken bunu “Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan hükümetinin 100’ün üzerinde haber kurumunu kapatmak ve çalışanlarından pek çoğunu terörizmle suçlamakla gerçekleştirdiği bağımsız habercilik ve

⁴ ABD Dışişleri Bakanlığı, “2019 İnsan Hakları Raporu – Türkiye” pr. 4, şu adresten ulaşılabilir: <https://tr.usembassy.gov/tr/2019-insan-haklari-raporu-turkiye-ozet/>.

⁵ bkz, örn., Freedom House, “*Freedom in the World 2019: Turkey*” (2019), şu adresten ulaşılabilir: <https://freedomhouse.org/country/turkey/freedom-world/2019> (“Sivil özgürlükler bu yılda büyük hızla erozyona uğramaya devam etti, hükümeti eleştiren gazetecilerin ve sosyal medya kullanıcılarının tutuklanması ve mahkûm edilmesi sıkça tecrübe edildi.”).

⁶ Uluslararası Af Örgütü Raporu 2017/2018, Türkiye, (2018), şu adresten ulaşılabilir: <https://www.amnesty.org/download/Documents/POL1067002018TURKISH.PDF>

⁷ İnsan Hakları İzleme Örgütü, “*Turkey: Events of 2017*” şu adresten ulaşılabilir: <https://www.hrw.org/world-report/2018/country-chapters/turkey>.

⁸ agm.

⁹ Freedom House, “*Freedom in the World 2018: Turkey*” (2018), şu adresten ulaşılabilir: <https://freedomhouse.org/country/turkey/freedom-world/2018> (terör suçlamalarıyla 60.000’in üzerinde kişinin tutuklanmasına dair).

eleştiriyi yok etme çabalarının başarısını[n]”¹⁰ sonucu olarak açıklamaktadır. Buna rağmen, Uluslararası Basın Enstitüsü (*International Press Institute*, IPI) önemli sayıda gazetecinin cezaevinde bulunduğunu belgelemeye devam etmektedir.¹¹ Benzer şekilde, Türkiye Cumhuriyeti hükümeti medya kuruluşlarını ve web sitelerini de engellemiştir. Uluslararası PEN Yazarlar Birliği’ne (*PEN International*) göre hükümeti desteklemeyen medya kuruluşları “para cezaları, yasal ücretler ve düzmece vergi cezaları yoluyla mali kaynaklarının kurutulmasına yönelik düzenli bir yasal tacizle karşı karşıyadır.”¹² Benzer şekilde, Twitter’ın iki ayda bir yayınlanan şeffaflık raporuna göre Türkiye, 2019 yılı Ocak ile Haziran ayları arasında 6073 taleple dünyanın en çok içerik kaldırma talebinde bulunan ülkesi olmuştur.¹³

Ancak sesleri bastırılan sadece gazeteciler değildir, akademisyenler hakkında da pek çok kovuşturma açılmıştır. Dikkate değer bir örnek ‘Barış Akademisyenleri’ hakkında başlatılan kovuşturmalar olmuştur. 2016 yılında 1128 akademisyen, Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin Güneydoğu’daki eylemlerini kınayarak barış çağrısında buldukları bir dilekçeye imza atmıştır.¹⁴ İfade özgürlüğü örgütü MADDE 19’a (*ARTICLE 19*) göre “Dilekçedeki hiçbir ifadenin şiddeti veya terörü teşvik edebilecek nitelikte anlaşılması mümkün değildir.”¹⁵ Buna rağmen, önemli sayıda imzacı hakkında kovuşturma başlatılmış, aralarından bazıları hapis cezası almıştır.¹⁶ Nihayetinde, Temmuz 2019 tarihli Anayasa Mahkemesi kararı ile dilekçenin koruma kapsamındaki ifadelerden ibaret olduğu açıklığa kavuşturulmuş ve hapis cezalarının kişilerin haklarını ihlal ettiği tespit edilmiştir.¹⁷

Bu davada da söz konusu olan iki ayrı suçlama —terör örgütüne üyelik ve terör örgütü propagandası— hükümetin eleştiriyi bastırmak için kullandığı hukukî araçlar arasında yer almaktadır. Nitekim, MADDE 19 ve Türkiye İnsan Hakları Dava Destek Projesi (*Turkey Human Rights Litigation Support Project*, TLSP) kısa süre önce “hükümetin tutumunu eleştiren ve bu nedenle ‘terör örgütüne yardım etmekle’ ya da ‘terör örgütü üyesi olmakla’ suçlanan insan hakları savunucuları, gazeteciler, politikacılar, akademisyenler, avukatlar ve diğerlerinin sayısı korkutucu düzeye ulaşmıştır. Suçlamalar, pek çok durumda yasadışı

¹⁰ Gazetecileri Koruma Komitesi, “Çin, Türkiye, Suudi Arabistan ve Mısır dünyanın en çok gazeteci hapseden ülkeleri” 11 Aralık 2019, şu adresten ulaşılabilir: <https://cpj.org/tr/2019/12/cin-turkiye-suudi-arabistan-ve-misir-dunyanin-en-c/>

¹¹ Free Turkey Journalists, ana sayfa, şu adresten ulaşılabilir: <https://freeturkeyjournalists.ipi.media/> (14 Şubat 2019 tarihinde erişildi).

¹² Uluslararası PEN Yazarlar Birliği, ‘*I Subscribe*’ (Abone Oluyorum) Kampanyası, şu adresten ulaşılabilir: <https://pen-international.org/print/6615>.

¹³ Twitter, “Şeffaflık Raporu: Kaldırma Talepleri” (Ocak-Haziran 2019), <https://transparency.twitter.com/tr/countries/tr.html>.

¹⁴ Risk Altındaki Akademisyenler Ağı (*Scholars at Risk Network*), “*Peace Petition Scholars, Turkey*” şu adresten ulaşılabilir: <https://www.scholarsatrisk.org/actions/academics-for-peace-turkey/>.

¹⁵ MADDE 19, “*Turkey: Academics for Peace Trials Violate Free Expression*” 7 Aralık 2017, şu adresten ulaşılabilir: <https://www.article19.org/resources/turkey-academics-peace-trials-violate-free-expression/>.

¹⁶ İnsan Hakları İzleme Örgütü, “Türkiye: Akademisyenler Dilekçe İmzaladıkları için Yargılanıyor” 6 Aralık 2017, şu adresten ulaşılabilir: <https://www.hrw.org/tr/news/2017/12/06/312180>.

¹⁷ Ali Küçükgöçmen, “*Turkish Court Rules Academics’ Rights Violated in Kurdish Letter Case: Anadolu*” 26 Temmuz 2019, şu adresten ulaşılabilir: <https://www.reuters.com/article/us-turkey-security-academics/turkish-court-rules-academics-rights-violated-in-kurdish-letter-case-anadolu-idUSKCN1UL22J>.

bir örgütün duruşuyla hayli geniş bir anlamda paralel olarak değerlendirilen ya da örgütün amaçlarına destek verdiği düşünülen görüşlere dayanmaktadır” şeklinde bir açıklamada bulunmuştur.¹⁸

"Terör örgütünün; cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde propagandasını yapan"¹⁹ kişileri suçlu tutan 1991 tarihli 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 7. maddesi kayda değer eleştiriler almıştır. Örneğin, Uluslararası Af Örgütü 7. madde hakkında "muğlak ve fazlaca geniş kapsamlı olup, şiddet içeren ve suç teşkil eden yöntemleri savunarak propaganda yapmayı net bir biçimde tarif etmiyor. İlgili madde defalarca şiddet içermeyen düşüncelerin ifade edilmesini yargılamak için kullanıldı" demiştir.²⁰ MADDE 19 ve TLSP de benzer şekilde, 7. maddenin "neyin 'propaganda' ya da terör örgütünün yöntemlerini 'meşru göstermek,' 'övmek' veya 'teşvik etmek' anlamına geleceğini tanımlamakta başarısız" olduğunu belirterek "Dahası, bu maddeler, esas unsur olan şiddete teşvik niyetini içermemektedir"²¹ tespitinde bulunmuştur. BM İfade Özgürlüğü Özel Raportörü de 2017 yılında Terörle Mücadele Kanunu'nun "yeterli yargısal denetimin olmadığı öznel yorumlara olanak tanıdığı"²² endişesini dile getirmiştir. BM İnsan Hakları Komitesi de daha önce benzer bir eleştiride bulunmuştur.²³

2019 yılında 7. madde bir kez daha değiştirilerek şu açıklama eklenmiştir: "Haber verme sınırlarını aşmayan veya eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz."²⁴ Ancak MADDE 19 ve TLSP "ifade hâlâ çok geniş ve 'haber verme sınırlarının' ne olduğunu tanımlamakta başarısızdır. Üstelik, niyet hususu da hâlen ele alınmamaktadır" tespitinde bulunmuştur.²⁵

¹⁸ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Sekreterliği, MADDE 19 ve TLSP, "Communication in Accordance with Rule 9.2 of the Rules of the Committee of Ministers Regarding the Supervision of the Execution of Judgments and of Terms of Friendly Settlements", Işıkırık / Türkiye, 21 Ocak 2020, şu adresten ulaşılabilir: [https://hudoc.exec.coe.int/eng#%22EXECIdentifier%22:%22DH-DD\(2020\)82E%22](https://hudoc.exec.coe.int/eng#%22EXECIdentifier%22:%22DH-DD(2020)82E%22)}.
¹⁹ bkz. Bakanlar Komitesi Sekreterliği, Öner ve Türk Dava Grubu / Türkiye içerisinde "Communication from NGOs" (STK'lardan Tebliğ) (MADDE 19 ve TLSP) 4 Şubat 2020 (son değişikliklere dair tartışma) (bundan böyle "MADDE 19 ve TLSP, Öner ve Türk Tebliği" olarak anılacaktır), şu adresten ulaşılabilir: [https://hudoc.exec.coe.int/eng#%22EXECIdentifier%22:%22DH-DD\(2020\)102E%22](https://hudoc.exec.coe.int/eng#%22EXECIdentifier%22:%22DH-DD(2020)102E%22)}.
3713 sayılı Kanun (1991), şu adresten ulaşılabilir: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=3713&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>.

²⁰ Uluslararası Af Örgütü, "Türkiye: Fusun Üstel, barış bildirisini imzaladığı için ifade özgürlüğü hakkı açıkça ihlal edilerek cezaevine gönderilen ilk akademisyen" 7 Mayıs 2019, şu adresten ulaşılabilir: <https://www.amnesty.org.tr/icerik/fusun-ustel-baris-bildirisini-imzaladigi-icin-ifade-ozgurlugu-hakki-acikca-ihlal-edilerek-cezaevine-gonderilen-ilk-akademisyen>.

²¹ bkz. yukarıda geçen MADDE 19 ve TLSP, Öner ve Türk Tebliği.

²² BM Özel Raportörü "Düşünce ve İfade Özgürlüğünün Korunması ve Geliştirilmesine İlişkin Özel Raportörün Türkiye Ziyaretine İlişkin Raporu" B.M. Doc. A/HRC/35/22/Add.3, 21 Haziran 2017, s. 17.

²³ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi, "Türkiye'nin İlk Raporuna İlişkin Sonuç Gözlemleri" CCPR/C/TUR/CO/1, s. 16.

²⁴ Kerem Altıparmak, "Hakimler Gazetecilere Haber Nedir, Onu Mu Anlatacak?" Bianet, 25 Eylül 2019, şu adresten ulaşılabilir: <https://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/213548-hakimler-gazetecilere-haber-nedir-onu-mu-anlatacak>.

²⁵ bkz. yukarıda geçen MADDE 19 ve TLSP, Öner ve Türk Tebliği.

Davanın adilliği ve yargının bağımsızlığı konusunda, mahkeme salonu ile ilgili de önemli kaygılar bulunmaktadır. Örneğin, Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin gazeteciler üzerindeki baskılarına odaklanan, Türkiye'nin önde gelen kuruluşlarından Medya Hukuku Araştırmaları Derneği ("MLSA") ve IPI, 2019 yılı Ocak ayında, 1 Haziran - 31 Aralık 2018 tarihleri arasında katıldıkları 71 duruşmada yaptıkları gözlemler temelinde bir rapor yayınlamıştır.²⁶ Raporda, uluslararası adil yargılama standartlarını ihlal edecek şekilde "ifade özgürlüğü davalarının önemli kısmında sanıklar tutuklu yargılanıyor; tutuklular sıklıkla mahkemeye getirilmiyor" tespitine yer verilmiştir.²⁷ Çalışmada benzer şekilde mahkemelerin yargılama esnasında sanık haklarına saygı göstermedikleri tespit edilmiştir.²⁸

Yine benzer şekilde, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri de "yargının bağımsızlığının ciddi şekilde erozyona uğramış olduğunu"²⁹ belirtmiş, ABD Dışişleri Bakanlığı da Türkiye'nin insan hakları uygulamalarına dair en son raporunda "Bazı davalarda mahkemeler yasaları eşit biçimde uygulamadı; eleştirel hukukçular ve hak aktivistleri ise mahkeme ve savcılık kararlarının zaman zaman yürütmenin müdahalesine maruz kaldığını ileri sürdü" şeklinde bir açıklamada bulunmuştur.³⁰ Bu endişe, yürütmeye yargı üzerinde önemli ölçüde daha fazla kontrol yetkisi sağlayan son değişikliklerle daha da artmıştır.³¹

B. TÜRKİYE / ALTINEL DAVASI

Ahmet Tuna Altinel, 'Barış Akademisyenleri' davalarına ilişkin olarak terör örgütü propagandası ile suçlanmış çok sayıda akademisyenden biridir. 16 Eylül 2019 tarihinde bu suçlamalardan beraat etmiştir, ancak bu dava, bu raporun konusuyla doğrudan ilişkili değildir.³²

Mevcut davada yer alan suçlamalar, Sayın Altinel'in 21 Şubat 2019 tarihinde Fransa'da sürgünde bulunan Halkların Demokrat Partisi (HDP) Milletvekili Faysal Sarıyıldız'ın

²⁶ MLSA, "Adalet Gözlem Raporu: Türkiye'de İfade Özgürlüğü Davaları" Ocak 2019, şu adresten ulaşılabilir: <https://www.mlsaturkey.com/wp-content/uploads/2019/01/adalet-gozlem-raporu.pdf>.

²⁷ MLSA, "İfade özgürlüğü davalarında adil yargılanma hakkı göz ardı ediliyor" 22 Ocak 2019, şu adresten ulaşılabilir: <https://www.mlsaturkey.com/tr/ifade-ozgurlugu-davalarinda-adil-yargilanma-hakki-goz-ardi-ediliyor/>.

²⁸ MLSA, "Adalet Gözlem Raporu: Türkiye'de İfade Özgürlüğü Davaları" Ocak 2019, şu adresten ulaşılabilir: <https://www.mlsaturkey.com/wp-content/uploads/2019/01/adalet-gozlem-raporu.pdf>.

²⁹ Avrupa Konseyi, "Country Visit: Turkey" 8 Temmuz 2019, şu adresten ulaşılabilir: <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/turkey-needs-to-put-an-end-to-arbitrariness-in-the-judiciary-and-to-protect-human-rights-defenders>.

³⁰ ABD Dışişleri Bakanlığı, "2019 İnsan Hakları Raporu – Türkiye" şu adresten ulaşılabilir: <https://tr.usembassy.gov/tr/2019-insan-haklari-raporu-turkiye-ozet/>.

³¹ bkz. Uluslararası Hukukçular Komisyonu (*International Commission of Jurists*), "Askiya alınan adalet Adalete Erişim ve Türkiye' de Olağanüstü Hal" Aralık 2018, sayfa 17, şu adresten ulaşılabilir: <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2018/12/Turkey-Access-to-justice-Publications-Reports-2018-TUR.pdf>.

³² OMCT, "Turkey: Continuing judicial harassment and obstacle to freedom of movement of Mr. Tuna Altinel" 9 Aralık 2019, şu adresten ulaşılabilir: <https://www.omct.org/human-rights-defenders/urgent-interventions/turkey/2019/12/d25630/>.

konuşma yaptığı “Cizre — Bir Katliamın Hikayesi” adlı etkinliğin tanıtımını yapmış olmasına ilişkindir.³³ Sayın Altinel etkinlikte Sayın Sarıyıldız için çeviri de yapmıştır.³⁴ Etkinlik, Fransa yasalarına göre kurulmuş, yasal bir dernek olan Lyon ve Rhone-Alpes Bölgesi Kürt Dostluk Derneği (*Amitiés Kurdes Lyon et Rhône-Alpes*) tarafından düzenlenmiştir.³⁵

Cizre, Türkiye'nin güneydoğusunda bulunan bir ilçedir. İnsan Hakları İzleme Örgütü (*Human Rights Watch*) yayınladığı haberde “Cizre’de görev yapan avukatların derlediği ölüm listeleri, 14 Aralık ile 11 Şubat tarihleri arasındaki güvenlik operasyonları sırasında aralarında 11 çocuğun da bulunduğu en az 66 Cizrelinin ateşli silahla vurulma veya havan topu patlaması sonucu öldürüldüğünü gösteriyor” ve “eldeki bilgiler, güvenlik güçlerinin kuşattıkları üç binanın bodrumlarında mahsur kalmış, aralarında silahsız sivillerin ve yaralı savaşçıların da bulunduğu 130 civarında insanı kasten ve haksız yere öldürdüklerini de gösterir nitelikte” ifadelerini kullanmıştır.³⁶

Sayın Altinel’e göre Lyon’daki etkinliğin amacı, “Türkiye'nin içerisine itildiği bir kaos ortamında [insanlar] güvenlik güçleri tarafından katledildiler” şeklinde tarif ettiği olaylara dair “tanıklıklara dayalı bir tartışma ve bellek çalışması yapmak, farkındalık, duyarlık oluşturmak[tır].”³⁷ Buna karşın iddianamede ise “Faysal SARIYILDIZ isimli şahsın [Türkiye] aleyhine asılsız iddialarda bulunduğu, Cizre’de 2016 yılı Şubat ayında [Türk] emniyet birimleri[n]ce düzenlenen operasyonlarda sivil halkın katledildiği ve savaş suçu işlendiğinin ileri sürüldüğü, ayrıca batılı ülkelerin bu katliama sessiz kaldığını ifade ettiği” ileri sürülmüştür.³⁸

Sayın Altinel ailesini ziyaret etmek üzere Türkiye’ye döndüğü esnada pasaportuna el konmuş, 10 Mayıs 2019 tarihinde pasaportunun iadesini talep ettiğinde ise gözaltına alınmış ve bir sonraki gün Balıkesir 1. Sulh Ceza Hakimliği kararıyla tutuklanmıştır.³⁹

11 Mayıs 2019 tarihinde Sayın Altinel sorgusunun ardından terör örgütü propagandası yaptığı şüphesiyle tutuklanmış,⁴⁰ iki gün sonra ise PKK/KCK örgütünü desteklediği iddiasıyla silahlı bir terör örgütünün üyesi olmak suç isnaıyla hakkında iddianame hazırlanmıştır. İddianamede kanıt olarak temelde Sayın Altinel’in Facebook sayfası ve 21 Şubat tarihli etkinlikte yaşananlar sunulmuştur. Özellikle 21 Şubat tarihli etkinliğe katılım

³³ HDP “Türkiye’de yaşayan Kürtlerden önemli ölçüde destek almaktadır ve rakipleri [HDP’yi] PKK [Kürdistan İşçi Birliği, terör örgütü olarak tanınmakta olan bir örgüt] ile aynı hizada olmakla suçlamaktadır.” *bkz. örn.*, Risk Altındaki Akademisyenler Ağı, şu adresten ulaşılabilir: <https://www.scholarsatrisk.org/report/2019-05-11-university-of-lyon-1/>.

³⁴ *agm.*; *ayr. bkz.* İddianame s. 3 (Altinel’in “Faysal Sarıyıldız’ın konuşmasını simultane olarak tercüme ettiği” iddiası).

³⁵ Bianet, “Barış Akademisyeni Doç. Dr. Tuna Altinel Serbest” 30 Temmuz 2019, şu adresten ulaşılabilir: <https://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/211020-baris-akademisyeni-doc-dr-tuna-altinel-tahliye-edildi>.

³⁶ İnsan Hakları İzleme Örgütü, “Turkey: State Blocks Probes of Southeast Killings” 11 Temmuz 2016, şu adresten ulaşılabilir: <https://www.hrw.org/news/2016/07/11/turkey-state-blocks-probes-southeast-killings>.

³⁷ SEGBİS Kaydı Çözümleme Tutanağı, 24 Ocak 2020 24, 2020.

³⁸ İddianame s. 3.

³⁹ *bkz. yukarıda geçen dipnot 1; ayr. bkz.* Tutukluluğa itiraz dilekçesi s. 3-4.

⁴⁰ İfade ve Sorgu Kaydı.

çağrısında bulunan ve Cizre'de yaşananları "Savunmasız onlarca insan Cudi mahallesinin üç bodrumunda katledildi, yakıldı" ifadeleriyle betimleyen 2 Şubat 2019 tarihli bir Facebook gönderisi iddianameye doğrudan alınmıştır.⁴¹ İddianame, suçlamaları şöyle sürdürmektedir:

[Sayın Altinel'in] "Cizre – Bir Katliamın Hikayesi" başlığı altında konferans düzenlenmesinde ambleminde "kürdistan" ibaresi bulunan ve PKK/KCK Silahlı Terör Örgütü ile birlikte faaliyet yürüttüğü değerlendirilen dernekle birlikte etkin rol oynaması, ayrıca bu konferanstaki görüntülerde Devletimize ve güvenlik güçlerimize karşı karalama kampanyası düzenlenmesi ve bu konferansta tercüman ve sunuculuk yapan dosyamız şüphelinin bizzat kendisinin hazırladığı ve Faysal SARIYILDIZ'ın konferansta kullanması için getirdiği görüntüler içerisinde sözde "kürdistan bayrağı" olduğu düşünülen görselin açıkça görülmesi [...] değerlendirilmiştir.⁴²

Görünüşe göre iddianamede Lyon ve Rhones-Alpes Bölgesi Kürt Dostluk Derneğinin de her nasılsa PKK ile ilişkili olduğu öne sürülmektedir.

İddianamede de görülmektedir ki Sayın Altinel sorgusunda, PKK ile herhangi bir ilişkisi olduğunu reddetmiştir.⁴³ İddianamenin devamında şöyle denmektedir: "Her ne kadar şüpheli hakkında propaganda suçundan soruşturma başlatılmış [...] ise de; şüphelinin dosya kapsamında tespit edilen eylemlerinin örgüt üyeliği suçu kapsamında [olduğu] değerlendirilmiştir."⁴⁴ Görünürde bunun nedeni ise "şüphelinin PKK/KCK terör örgütünün amaç ve ideolojisini savunduğu" yönündeki teoridir.⁴⁵

C. DURUŞMA ÖNCESİ AŞAMA

11 Mayıs 2019 tarihinde Balıkesir 1. Sulh Ceza Mahkemesi, Sayın Altinel'in (terör örgütü propagandası şeklindeki ilk suçlama temelinde⁴⁶) ve "şüphelinin üzerine yüklenen suçun vasıf ve mahiyeti, [...] kuvvetli suç şüphesinin varlığı, şüphelinin yurt dışında yaşaması nedeniyle kaçma şüphesi ve adli kontrol tedbirinin yetersiz kalacak olması hususları da dikkate alınarak" tutuklanmasına karar vermiştir.⁴⁷

Savunma makamı önce Balıkesir 2. Sulh Ceza Mahkemesi'ne, ardından da Balıkesir 3. Ağır Ceza Mahkemesi'ne karar hakkında itirazda bulunmuştur. Savunma makamı özellikle iddia edilen suç ister terör örgütü propagandası ister terör örgütüne üyelik olsun,

⁴¹ İddianame s. 10.

⁴² *agm.* s. 12.

⁴³ *agm.* s. 11 ("Konferansın düzenlenmesinde PKK/KCK'nın herhangi bir etkisi olmadığı, bahse konu derneğin PKK/KCK ile hiçbir bağlantısı olmadığı" ifadesi).

⁴⁴ *agm.* s. 11.

⁴⁵ *agm.* s. 11.

⁴⁶ *Kıyaslamak için: agm.* s. 1 (sanık müdafinin "müvekkilimin amacı terör örgütü propagandası yapmak değildir" savunması).

⁴⁷ İfade Sorgu Zaptı s. 2.

Sayın Altınel'in üzerine atılı olan suç u işlediği yönünde hiçbir makul şüphe bulunmadığını ileri sürmüştür.⁴⁸ Ayrıca savunma makamı, davalının pasaportunu geri almak için Balıkesir'de resmî makamlara kendi isteğiyle bizzat gittiğini, 'Barış Akademisyenleri' suçlamalarına ilişkin dosyanın tüm duruşmalarına zorunlu olmadığı halde katılmakta olduğunu, dolayısıyla kaçma şüphesi bulunmadığını ileri sürmüştür.⁴⁹

25 Haziran tarihinde Balıkesir 3. Ağır Ceza Mahkemesi itirazı reddetmiş, kararında şu tespitlere yer vermiştir:

[S]anığa yüklenen suç hakkında kuvvetli şüphenin bulunduğu, atılı suçun CMK'nın 100. Maddesinde düzenlenen ve tutuklama sebebinin karine olarak kabul edildiği suçlardan olduğu görülmüştür. Adli kontrol hükümlerinin yeteli olmayacağı kanaatine varılmıştır. Bu durumda sanığın kaçma şüphesi altında bulunduğunun kanun hükmü gereğince kabulü ile tutuklama kararının yerinde olduğu sonucuna varılmıştır.⁵⁰

Böylelikle Sayın Altınel yakalanma tarihinden, 30 Temmuz 2019 günü yapılan ilk duruşmaya kadar 81 gün boyunca tutuklu kalmıştır.

30 Temmuz 2019 Tarihli Duruşma

Bu duruşmada müdafî vekil, savcılık makamının Sayın Altınel'e terör örgütü üyeliği suçlamasını yöneltmesinin nedeninin aslında propaganda suçunun tutuklama kararı için yeterli dayanak teşkil etmemesi olduğunu ileri sürmüştür.⁵¹

Savunma makamı ayrıca Balıkesir Valiliğince⁵² kullanılan ifadeler neticesinde Sayın Altınel'in masumiyet karinesinin de ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Valilik özellikle "akademisyen Ahmet T. A. isimli şahsın PKK/KCK silahlı terör örgütü etkinliği organize eden ve en görünür biçimde etkinlikte rol oynayan şahıs olduğu [...] tespit edilmiştir" mealinde bir basın açıklaması yapmıştır.⁵³

Sayın Altınel ifadesinde Lyon ve Rhone-Alpes Bölgesi Kürt Dostluk Derneğinin "barış amaçlı" olduğunu ve "belli bir siyasi çizgisi" olmadığını" söylemiştir.⁵⁴ Devamında ise "üyeyi olduğum dernekle PKK/KCK arasında bir bağ olduğuna dair somut tek bir bilgi ve delil yoktur" diye belirtmiştir.⁵⁵

⁴⁸ Tutukluluğa itiraz dilekçesi, s. 5-6.

⁴⁹ *agm.* s. 8 (pasaportu olmadan davalının yurtdışına gidemeyeceği notuyla).

⁵⁰ Balıkesir 3. Ağır Ceza Mahkemesi kararı s. 1.

⁵¹ Dava Gözlemci Notları, 30 Temmuz 2019.

⁵² *agm.*; *ayr. bkz.* SEGBİS Kaydı Çözümleme Tutanağı, 30 Temmuz 2019.

⁵³ Balıkesir Valiliği Basın Bülteni (1779), 11 Mayıs 2019, *şu adresten ulaşılabılır*: <http://www.balikesir.gov.tr/basin-bulteni-1779>.

⁵⁴ SEGBİS Kaydı Çözümleme Tutanağı, 30 Temmuz 2019.

⁵⁵ *agm.*

Duruşma sonlanmadan önce savcının sanığın tahliye edilebileceğini kabul etmesi üzerine mahkeme tarafından da tahliye kararı verilmiştir.⁵⁶

D. DURUŞMA AŞAMASI

19 Kasım 2019 Tarihli Duruşma

19 Kasım 2019 tarihli ikinci duruşmada, “yargı yetkisi” bulunan hakimler hazır bulunmuştur.⁵⁷ Duruşma sırasında savcı, “esas hakkındaki mütalaasını” sunarken özel olarak sanığın 21 Şubat 2019 tarihli etkinlik için yaptığı tanıtıma dikkat çekerek terör örgütü üyeliği suç isnadını Terörle Mücadele Kanunu’nun 7/2-2 maddesi uyarınca terör örgütü propagandası olarak değiştirmiştir. Savcı, “sanığın yasadışı PKK/KCK terör örgütünü övücü eylem ve fiillerini meşru gösterecek şekilde paylaşımlarda bulunduğu anlaşıl[mıştır]” iddiasını ileri sürmüştür.⁵⁸ Savcı ayrıca diğer gönderilerin ifade özgürlüğü hakkı kapsamında korunduğunu kabul etmiştir.⁵⁹ Ancak savcılık makamı bunun aksine, etkinlik çağrısının “PKK/KCK örgütünün eylemlerini övdüğü ve meşru gösterdiği” iddiasında bulunmuştur.⁶⁰ Savcı, mahkemeden “terör örgütü propagandası” suçuyla 1 ila 5 yıl arasında hapis cezası talep etmiştir.⁶¹

Sayın Altınel, savunmasında ilgili Facebook gönderisinin Cizre’de yaşanan insan hakları ihlallerine ilişkin olduğunu, suç oluşturacak şekilde propaganda olarak değerlendirilemeyeceğini ileri sürmüştür.⁶² Özellikle “Siz şu anda bir terör örgütü propagandasını okumadınız, bir gerçekler silsilesini okudunuz” demiştir.⁶³

Ayrıca müdafî avukat, gönderinin ifade özgürlüğü hakkı kapsamında korunmakta olduğunu, bilhassa sanığın yakın zamanda “çok daha ağır eleştiriler” içeren farklı bir davadan (‘Barış Akademisyenleri’) beraat etmiş olduğunu belirtmiştir.⁶⁴ Müdafî avukat ayrıca, toplanan delillerin terör davalarında yurt dışından delil toplama gerekliliklerini karşılamadığını savunmuştur.⁶⁵ Müdafî avukat, bununla birlikte savcının “son mütalaasını” gözden geçirmek ve yazılı olarak hazırlık yapmak için ek süre talebinde bulunmuştur.⁶⁶

⁵⁶ Dava Gözlemci Notları, 30 Temmuz 2019.

⁵⁷ Dava Gözlemci Notları, 19 Kasım 2019. İlk duruşmada atanan hakimlerden yalnızca biri hazır bulunurken heyetin geri kalanı görevli hakimlerden oluşuyordu.

⁵⁸ Duruşma Tutanağı, 19 Kasım 2019.

⁵⁹ Dava Gözlemci Notları, 19 Kasım 2019.

⁶⁰ *agm.*

⁶¹ *agm.*

⁶² *agm.*

⁶³ SEGBİS Kaydı Çözümleme Tutanağı, 19 Kasım 2019.

⁶⁴ *agm.*

⁶⁵ *agm.* (“Lyon Büyükelçiliği Lyon’da yapılan bir Fransız derneğinin Fransız yasalarına göre uygun toplantısını kayda mı almış, izlemiş midir sorusunu sormak zorunda kalabilirim.”).

⁶⁶ *agm.*

Müdafi avukat, yetkililerin Sayın Altınel'in pasaportunun alıkonmasına dair kaygılarını da ifade etmiştir. Mahkemenin Sayın Altınel hakkında seyahat kısıtlaması getirmemiş olmasına rağmen 30 Temmuz tarihinde tahliye edildiğinde yetkililer, devam eden hukukî süreci neden göstererek pasaportunu iade etmeyi reddetmiştir.⁶⁷ Mahkeme, Sayın Altınel'in pasaportuyla ilgili meselenin idari bir konu olduğunu ileri sürmüştü, konunun idarî mahkemelere taşınması gerektiğini beyan etmiştir.⁶⁸

24 Ocak 2020 Tarihli Duruşma

Üçüncü ve son duruşmada, resmî duruşma tutanağına göre müdafi avukat mahkemeye salonda oturacak boş yer olmasına rağmen dört kişinin mahkeme salonundan çıkarıldığını belirtmiştir. Müdafi avukat "salonda yer olmadığına ilişkin karar oluşturulmasını" talep etmiştir. Buna cevaben mahkeme ise "Avukat Hanım, yer yok. [...] Geçirmiyoruz zapta, başlıyoruz duruşmaya" demiştir.⁶⁹

Ardından savcı, savcılık makamının suçlamaları değiştirmek istediğini mahkemeye hatırlatmış⁷⁰ ve Cizre'de yaşananları tartışmayı amaçlayan etkinliğe dair Facebook gönderisini temel alarak paylaşımın PKK/KCK terör örgütünün propagandasını yapma suçu kapsamında kaldığını iddia etmiştir.⁷¹

Müdafi avukat ise bunun aksine gerek üyelik suçlaması gerekse propaganda suçlaması için suç unsurlarının bulunmadığını savunmuştur. İlk suçlama ile ilgili olarak savunma avukatı "aranan unsurlardan birinin örgütle organik bağ kurulması olduğunu, diğerinin ise süreklilik, çeşitlilik ve yoğunluk gerektiren eylem ve faaliyetler olduğunu"⁷² ifade ederek tek bir etkinlik çağrısı bu standardı karşılamadığından, suç unsurunun açıkça mevcut olmadığını ileri sürmüştür. Ardından avukat, propaganda suçuna dair kritik unsurların da mevcut olmadığını, özellikle Sayın Altınel'in gönderilerinden hiçbirinin cebir ve şiddeti desteklemediğini, özellikle hiçbir gönderinin 'açık ve yakın tehlike' testini karşılamadığını söyleyerek devam etmiş,⁷³ Cizre'de yaşanan olayların, uluslararası saygın kuruluşlarca da geniş ölçüde tartışıldığına dikkat çekmiştir.⁷⁴

Sayın Altınel'e son sözleri sorulmuş, 19 Kasım tarihli duruşmadaki ifadesini tekrar ederek⁷⁵ savcılık tarafından, gönderisinde paylaştığı çağrının ne şekilde terör örgütü propagandası oluşturabileceğinin açıklanmadığına işaret etmiştir.⁷⁶ Ayrıca, yargılamalar

⁶⁷ Dava Gözlemci Notları, 19 Kasım 2019.

⁶⁸ *agm.*

⁶⁹ SEGBİS Kaydı Çözümleme Tutanağı, 24 Ocak 2020.

⁷⁰ Mahkeme, Türk Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 226. maddesi uyarınca böyle bir talebi kabul etmekle yükümlü değildir.

⁷¹ Duruşma Tutanağı, 24 Ocak 2020.

⁷² SEGBİS Kaydı Çözümleme Tutanağı, 24 Ocak 2020.

⁷³ *agm.*

⁷⁴ *agm.*

⁷⁵ *agm.* ("19 Kasım celsesinde söylediğimi şimdi bir kez daha tekrarlamak isterim.").

⁷⁶ *agm.* ("Herhangi bir terör örgütünün propagandasıyla ilgisi yoktur. Bu ilgisizlik öylesine açıktır ki mütalaada bu çağrı metninin neden TMK 7/2 kapsamında olduğuna dair tek bir cümle yoktur.").

devam ederken mahkemece terör örgütüne üyelik suçlamasına ilişkin ilk kovuşturmasıyla birleştirilmesi istenen 'Barış Akademisyenleri' davasından beraat ettiğini ifade etmiştir.⁷⁷

Duruşma sonunda mahkeme, propaganda suçlamasını hiç anmadan, sanığın Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223/2-e maddesi⁷⁸ gereğince silahlı terör örgütüne üye olma suçundan beraatine karar vermiştir.⁷⁹

Daha sonraki çıkarılan yazılı kararda mahkeme özellikle terör örgütü üyeliği suçunun gerekli şartlarının (yani örgüt ile organik bir bağ ve süreklilik, çeşitlilik ve yoğunluk gerektiren eylem ve faaliyetler) oluşmadığını tespit etmiştir.⁸⁰ Ardından kararda “[Sayın Altınel'in] paylaşımlarında devletimiz tarafından terör örgütü olarak kabul edilen örgütlerini [sic] ya da onların eylemlerini meşru göstermeyi içerir bir paylaşımın olmadığı anlaşılmıştır”⁸¹ tespitinde bulunarak mahkeme sanığı formel olarak propaganda suçlamasından da beraat ettirmiştir.

Savcılık, 30 Ocak 2020 tarihinde karara itiraz etmiştir.

METODOLOJİ

A. GÖZLEM AŞAMASI

Clooney Adalet Vakfı bu dava için 30 Temmuz 2019, 19 Kasım 2019, ve 24 Ocak 2020 tarihlerinde Balıkesir 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülen duruşmalara gözlemci heyet göndermiştir. Gözlemciler Türkçeye hâkimdi ve duruşmayı anlayabiliyorlardı. CFJ ayrıca dava ile ilgili arka plan araştırması da yapmıştır.

CFJ, mahkemeye gözlemci heyet hususunda bilgi vermiştir. İlk duruşmada mahkeme salonu kapasitesi aşılacak şekilde dolmuş olmasına rağmen gözlemciler mahkeme salonuna girişte herhangi bir engelle karşılaşmamıştır.⁸² Gözlemciler mahkemede yaşananların takibi ve davalının adil yargılanma haklarına ne denli uyulduğunun kayda geçirilmesi için CFJ TrialWatch uygulamasını kullanmıştır. Gözlemcilerin TrialWatch uygulamasına girdikleri yanıtlar ve notlar, McGill Üniversitesi Hukuk Profesörü ve davanın adilliğini değerlendirmekten sorumlu TrialWatch Uzman Heyeti üyesi Profesör René Provost ile paylaşılmıştır.

⁷⁷ *agm.*

⁷⁸ *bkz.* Duruşma Tutanağı, 24 Ocak 2020 (“[D]osya kapsamından toplanan deliller bütün olarak değerlendirildiğinde, sanığın mahkumiyetine yeterli görülebilecek şüpheden uzak ve kesin delillere ulaşılamadığından...”). Madde 223/2 çeşitli olası düzenlemeleri ifade eder. Suçun sanık tarafından işlendiğinin kanıtlanamadığı hâllerde Madde 223/2-e'ye başvurulmaktadır.

⁷⁹ *agm.*

⁸⁰ Ahmet Tuna Altınel davası, Dosya No: 2019/232, Gerekçeli Karar, s. 7.

⁸¹ *agm.* s. 8.

⁸² Dava Gözlemci Notları, 30 Temmuz 2019.

B. DEĞERLENDİRME AŞAMASI

Davadaki adil yargılamayı değerlendirmek ve bir not verebilmek adına TrialWatch Uzmanı René Provost (CFJ TrialWatch Uygulaması aracılığıyla toplanan) standart anket yanıtlarını, mahkeme tutanaklarını ve yargılama sırasında alınan notları incelemiştir. Profesör Provost, yargılamaların Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (ICCPR) ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) tarafından korunan hakların, özellikle (A) Sayın Altınel'in haksız tutukluluğu sırasında özgürlük hakkının; (B) Balıkesir Valiliğince yapılan basın açıklaması itibarıyla masumiyet karinesi hakkı ile bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından yargılanma hakkının ihlal edildiğini ve (C) savcılık makamının takdir yetkisinin art niyetle, açık olarak özgür ifadeyi bastırmak amacıyla kötüye kullandığını tespit etmiştir. Sayın Altınel'e atılı suçlardan hiçbiri için makul gerekçe bulunmadığı da değerlendirildiğinde AİHS'in 18. maddesinin de ihlal edildiği tespit edilmiştir.

ANALİZ

A. İLGİLİ YASALAR

Sayın Altınel'in dava neticesinde terör örgütü propagandası ve terör örgütü üyeliği suçlamalarından beraat etmesi, Türkiye yasaları ve uluslararası insan hakları hukuku kapsamında temel insan haklarının iadesi bakımından önemli bir gelişmedir. Davadaki olgulara dayanarak yukarıda da aktarıldığı gibi, bir Türk mahkemesinin bahsi geçen iki suçlamadan herhangi birinden cezaya hükmetmesi, korunan hakların birkaçının birden açıkça ihlali anlamına gelirdi. Bununla birlikte, yargılama esnasında yaşanan gelişmeler hem Türkiye anayasa hukuku hem de uluslararası insan hakları hukuku kapsamında birtakım önemli insan hakları ihlallerine yol açmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti yasalarında temel haklar, 1982 Anayasası'nın ikinci kısmınca korunmaktadır.⁸³ Bu haklar Türkiye'deki tüm mahkemelerce doğrudan uygulanmak durumundadır ve mahkemeler, bir ihlalin farkına varmaları durumunda *proprio motu* (kendi iradeleriyle) anayasayı uygulamakla yükümlüdür. Türkiye'nin ayrıca uluslararası kamu hukuku çerçevesindeki teamül ve antlaşmalar temelinde insan hakları yükümlülükleri bulunmaktadır. Somut olarak Türkiye Cumhuriyeti 1954 yılında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni, 2003 yılında ise Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'yi imzalayarak onaylamıştır. Türkiye Cumhuriyeti hükümeti birden fazla durumda AİHS ve ICCPR kapsamındaki bazı yükümlülüklerini askıya almak üzere olağanüstü hâl ilan etmişse de mevcut durumda hiçbir istisna bu iki antlaşmadan herhangi biri kapsamındaki garantilerin askıya alınmasını veya sınırlandırılmasını haklı kılamaz. 2004 tarihli bir değişikliğe ek olarak, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 90. maddesinin 5. fıkrası, AİHS ve ICCPR gibi onaylanmış uluslararası insan hakları sözleşmelerinin iç hukukta doğrudan uygulanmasını öngörmektedir. Yine 90. maddenin 5. fıkrası, bağlayıcı bir insan hakları sözleşmesi ile iç hukuk arasında bir çelişki olması durumunda uluslararası hukukun geçerli olacağı şartını koşar.⁸⁴

B. TUTUKLU YARGILAMA

Türkiye'de iç hukukta özgürlük hakkı Türkiye Anayasası'nın 19. maddesinin 1. fıkrası, uluslararası hukukta ise ICCPR 9. maddesi ile AİHS'in 5. maddesi ile korunmaktadır. Tutukluluk, genel bir kural olan özgürlük hakkından ayrılan istisnai bir önlemdir.⁸⁵ Bu raporda tartışılan olgulara dayanarak Sayın Altınel'in tutuklu yargılanması, şu nedenlerle özgürlük hakkını ihlal etmiştir: (1) Üzerine atılı olan suçları işlemiş olduğuna dair yeterli

⁸³ Şu adresten ulaşılabilir: https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf.

⁸⁴ bkz. Ergun Özbudun ve Füsun Türkmen, "Impact of the ECtHR Rulings on Turkey's Democratization: An Evaluation" 35 *Human Rights Quarterly* 985 (2013); Levent Gönenç ve Selin Esen, "The Problem of the Application of Less Protective International Agreements in Domestic Legal Systems: Article 90 of the Turkish Constitution" 8 *European Journal of Law Reform* 485–500 (2006).

⁸⁵ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), *Ilijkov / Bulgaristan*, B. No. 33977/96, ¶ 85 (2001).

kanıt yoktur; (2) suçlamalar, Sayın Altınel'in ifade özgürlüğünü meşru şekilde kullanmasını temel almaktadır; (3) usule ilişkin güvencelere uyulmamıştır.

İlk olarak, tutukluluğu düzenleyen koşullar AİHS 5(1)(c) maddesinde katı biçimde tanımlanarak kapsamlı bir şekilde sıralanmıştır⁸⁶ ve ilgili madde bu tedbirin, iç hukuk ihlalinin gerçekleştiğine dair makul şüphe temelinde uygulanmasını öngörür. Türkiye yasalarına göre tutuklama tedbiri yalnızca "aleyhinde kuvvetli bir suçluluk belirtisi bulunan kişilere" uygulanabilir.⁸⁷ Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi çok sayıda davada, 'suç işlendiğine dair kuvvetli belirtinin' yalnızca suçlamanın ikna edici delillerle desteklendiği durumlarda oluştuğu tespitinde bulunmuştur.⁸⁸ Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi, bu suçluluk göstergesinin, mahkemenin tutuklama kararı aldığı zamanda mevcut olması ve tutuklama kararının gerekçesinde ortaya konması gerektiğini açıkça belirtmektedir.⁸⁹

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içinse makul şüphe "objektif bir gözlemciyi ilgili kişinin suç işlemiş olabileceği konusunda ikna edecek olgu veya bilgilerin bulunması" anlamına gelmektedir;⁹⁰ burada eşik, şüphenin "suçlamaların gerçek olma ihtimali hususunda objektif bir gözlemciyi ikna edecek düzeyde" olma zorunluluğudur.⁹¹ Kendi başına iyi niyet, makul şüphe tesis etmek için yeterli değildir. Devlet, ilgili olgu veya bilgileri nesnel makullük testini geçecek şekilde ortaya koymalıdır.⁹² Bu ilgili olgu ve bilgiler, ilgili devletin Ceza Kanunu'nda açıkça tanımlanmış bir suçun unsurlarına makul şekilde karşılık gelmelidir.⁹³

Sayın Altınel, ilk olarak terör örgütü propagandası yapmak suçundan, 'kuvvetli suç şüphesinin varlığı' nedeniyle tutuklanmıştır.⁹⁴ Ardından, Türk Ceza Kanunu Madde 314(2) kapsamında on yıla kadar hapisle cezalandırılabilen terör örgütü üyeliği suçu isnat edilmiştir. Nihayetinde temyiz mahkemesi tutuklama kararını aynı temelde gerekçelendirmiştir.⁹⁵

⁸⁶ *agm.*

⁸⁷ Anayasa Mahkemesi (AYM), *Mehmet Hasan Altan*, B. No. 2016/23672 (2018); AYM, *İhsan Yalçın*, B. No. 2017/8171 (2020) ; AYM, *Mustafa Özterzi*, B. No. 2016/14597 (2019); AYM, *Mustafa Açıy*, B. No. 2016/66638 (2019) ve *E.A.*, B. No. 2016/78293 (2019); AYM, *İlker Deniz Yücel*, B. No. 2017/16589 (2019); AYM, *Turhan Günay*, B. No. 2016/50972 (2018); AYM, *Şahin Alpay*, B. No. 2016/16092 (2018).

⁸⁸ AYM, *Turhan Günay*, B. No. 2016/50972 (2018); AYM, *Şahin Alpay*, B. No. 2016/16092 (2018); AYM, *Mehmet Hasan Altan*, B. No. 2016/23672 (2018). *ayr. bkz.* 5271 sayılı Türk Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 100. maddesi ("kuvvetli suç şüphesi").

⁸⁹ AYM, *Turhan Günay*, B. No. 2016/50972, § 72 (2018); AYM, *Şahin Alpay*, B. No. 2016/16092, § 76-77 (2018); AYM, *Halas Aslan*, B. No. 2014/4994, § 75 (2017); AYM, *Selçuk Özdemir*, B. No. 2016/49158, § 62- 67 (2017). *ayr. bkz.* 5271 sayılı Türk Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 101 (1) ve (2) maddeleri.

⁹⁰ AİHM, *Kavala / Türkiye*, B. No. 28749/18, ¶ 127 (2019).

⁹¹ *agm.* ¶ 128.

⁹² *agm.*

⁹³ *agm.*

⁹⁴ İfade Sorgu Zaptı.

⁹⁵ İtirazın reddi kararı.

Ne var ki Türkiye Cumhuriyeti Yargıtay Başkanlığının tespitine göre terör örgütü üyesi olarak değerlendirilebilmek için şüpheli, örgütün 'hijerarşik yapısına' katılmaya rıza göstermiş ve örgütle 'organik bir bağ' içerisinde olmalı; suçlandığı fiiller 'süreklilik, çeşitlilik ve yoğunluk' göstermelidir. Buna göre, kendi başına konuşma, üyelik suçunu oluşturmaya yeterli değildir.⁹⁶

Propaganda suçu için dahi, Türkiye Cumhuriyeti yasaları terör ile ilgili düşüncelerin herhangi bir şekilde ifade edilmesini suç olarak değerlendirmemekte, ancak cebir veya şiddet kullanımını veya kullanma tehdidini meşru gösterecek, övecek ya da bunlara başvurmayı teşvik edecek şekilde terör örgütlerinin propagandasını yaymayı suç olarak tanımlamaktadır.⁹⁷

Bu durumda, Sayın Altınal aleyhinde hazırlanan iddianame, söz konusu suçlamayla ilişkisiz delilleri derleyerek bir araya toplamıştır. İddianame özellikle Sayın Altınal'ın Facebook sayfasında bulunan içeriğe dayanmakta ve suçun isnadı için 21 Şubat tarihli etkinlikte yaşananlara dair kayıtları temel almaktadır. Ancak, Sayın Altınal'e yüklenen fiiller kendisinin, AİHS ve ICCPR kapsamında korunan ifade özgürlüğü hakkını kullanmasına ilişkin yasal faaliyetlerdir. Sayın Altınal ile Lyon ve Rhone-Alpes Bölgesi Kürt Dostluk Derneği arasındaki ilişkiye gelince, söz konusu dernek, faaliyetlerini Fransa'da serbest bir şekilde gerçekleştirmekte olan, yasal ve meşru bir örgüttür. Her halükârda iddianame, derneğin PKK/KCK ile bağlantılı veya örgütün bir parçası olduğuna dair hiçbir delil içermemektedir. Ayrıca, iddianamede belirtilen bazı deliller Sayın Altınal'ın hangi faaliyetlerinin suç olarak değerlendirildiğine hiçbir ışık tutmamaktadır.

Yukarıda zikredilen olgular, Sayın Altınal aleyhinde terör örgütü üyeliği suçlaması kurulabilmesi için gerekli olan PKK/KCK örgütünün hijerarşik yapısına dahil olmaya rıza göstermiş olduğuna, örgütle organik bir bağa sahip olduğuna ya da faaliyetlerinin süreklilik, çeşitlilik ve yoğunluk gösterdiğine dair makul bir şüphe için yetersizdir. Ayrıca, iddianamenin üzerine kurulu olduğu olgular, uluslararası ve anayasal koruma altında bulunan hakların kullanımına ilişkindir. Bu gibi fiillerin suç unsuru olarak iddianameye dahil edilmiş olması dahi başlı başına şüphenin makullüğünü ortadan kaldırmaktadır. Bu doğrultuda, Sayın Altınal'ın suç işlemiş olduğuna dair makul şüphe temelinde özgürlüğünden mahrum bırakılmış olduğu ikna edici bir biçimde ortaya konmamıştır.

Sonuç olarak, Sayın Altınal'ın suç işlediğine dair makul şüphenin yokluğu temelinde, AİHM'nin 5(1) maddesi ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 19. maddesinin 3. fıkrası açıkça ihlal edilmiştir.

İkinci olarak, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 5. maddenin kişileri özgürlüklerinden keyfi bir biçimde mahrum bırakılmalarına karşı koruduğuna hükmetmiştir.⁹⁸ Kişiyi

⁹⁶ Yargıtay 16. Ceza Dairesi, 30.04.2015 tarihli, 2015/3344 E ve 2015/926 K numaralı kararlar.

⁹⁷ bkz. yukarıda geçen not 17 ve eşlik eden metin. AYM, Ayşe Çelik, B. No. 2017/36722 (2019).

⁹⁸ AİHM, *Nakhmanovich / Rusya*, B. No. 55669/00, ¶¶ 70-71 (2006); AİHM, *Stasaitis / Litvanya*, B. No. 47679/99, ¶ 67 (2002).

özgürlüğünden mahrum bırakan bir tutuklama kararı iç hukuka uygun olsa dahi AİHS'e aykırı olabilir.⁹⁹

Bu bağlamda, Madde 5(1) uyarınca “tutuklama emri ve tutukluluğun infazının izin verilen sınırlamaların amacına gerçekte uygun olmadığı durumlarda” ve “tutukluluğa dayanak olan gerekçe ile söz konusu tutuklama arasında orantılılık ilişkisinin olmadığı durumlarda” keyfiyet oluşabilir.¹⁰⁰ İddianamede sunulan atılı suçta dair delillerin yetersizliği, Sayın Altinel'in tutukluluğunu bu temelde de keyfi kılmaktadır.

Üçüncü ve son olarak AİHS'in 5. maddesi, kişilerin keyfi olarak özgürlüklerinden mahrum bırakılmasına karşı koruma sağlamak adına usule ve esasa dair güvenceler de içermektedir. Bunlar arasında, tutukluluğun etkili bir biçimde denetlenmesi amacıyla tutuklama emrinin kısa bir süre içerisinde yargı denetimine tabi tutulması da bulunmaktadır. Söz konusu denetimin etkililiği, aradan geçen zamanla zayıflayacaktır.¹⁰¹

AİHM, başlangıç niteliğindeki “yakalama ve tutuklama uygulamalarının otomatik denetiminin hukuka uygunluğunu ve yakalanan kişinin suç işlediğine dair makul şüphenin bulunup bulunmadığı, başka bir deyişle tutuklamanın Madde 5(1)(c) uyarınca izin verilen istisna kapsamına girip girmediği konularını inceleyebilecek nitelikte olması gerektiğini tespit etmiştir.¹⁰² Yasallığın denetlenmesi, "kişinin özgürlüğünden yoksun bırakılmasının haklı olup olmadığını" tespit etmelidir.¹⁰³ Bu denetim "herhangi bir kötü muameleyi tespit edebilmeli ve bireysel özgürlüğe yönelen herhangi bir haksız müdahaleyi minimumda tutabilmelidir."¹⁰⁴

Sayın Altinel, terör örgütü propagandası yaptığı şüphesiyle sulh ceza mahkemesi tarafından 11 Mayıs 2019 tarihinde tutuklanmıştır. Mahkemenin suçlamayı terör örgütü propagandasından terör örgütü üyeliğine çevirmesinden iki gün sonra iddianame hazırlanmıştır. AİHM, Madde 5(3) ile ilgili önceki bir kararında, Türkiye'de *juge de paix*, yani sulh ceza mahkemesinin yakalama ve tutuklamanın yasaya uygunluğunu denetlemeye yetkili adli makam olduğunu açıklamıştır.¹⁰⁵ Suçun vasfı değiştirildiğinde, sulh ceza mahkemesi tarafından Sayın Altinel'in terör örgütü üyeliği suçunu işlemiş olduğuna dair makul şüphenin bulunup bulunmadığının incelenmesi amacıyla yeni bir inceleme yapılması gerekmektedir. Madde 5(3), yetkili adlî makamı, tutukluluğun

⁹⁹ AİHM, *Creangă / Romanya*, B. No. 29226/03, ¶ 84 (2012); AİHM, *Kavala / Türkiye*, B. No. 28749/18, ¶ 132 (2019).

¹⁰⁰ AİHM, *James, Wells ve Lee / Birleşik Krallık*, B. No.'lar 25119/09, 57715/09 ve 57877/09, ¶¶ 191-95 (2012).

¹⁰¹ AİHM, *Kavala / Türkiye*, B. No. 28749/18, ¶ 177 (2019).

¹⁰² AİHM, *McKay / Birleşik Krallık*, B. No. 543/03, ¶ 40 (2006); AİHM, *Oral ve Atabay / Türkiye*, B. No. 39686/02, ¶ 41 (2009) 1.

¹⁰³ AİHM, *Aquilina / Malta*, B. No. 25642/94, ¶ 52 (1999).

¹⁰⁴ AİHM, *McKay / Birleşik Krallık*, B. No. 543/03, ¶ 33 (2006).

¹⁰⁵ AİHM, *Oral ve Atabay / Türkiye*, B. No. 39686/02, ¶ 48 (2009) (“AİHM, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 128. maddesi değiştirildikten sonra bir tutuklamanın, gözaltının ve bu sürelerin uzatılmasının yasallığı hakkındaki denetimin dosya üzerinde hüküm veren sulh hakiminin yetkisinde olduğunu gözlemlemektedir.”).

uygunluğuna karar vermeden önce huzuruna getirilen kişi için duruşma sağlama y¼k¼ml¼l¼đ¼ altına soktuğundan, yeni suçlama kapsamındaki tutukluluğunun incelenmesi için Sayın Altinel'in sulh ceza mahkemesi huzuruna çıkarılması gerekmektedir.¹⁰⁶ Özellikle, T¼rk Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 174(1) maddesi uyarınca, iddianamenin sanığa atılı suçun unsurlarını tespit eden deliller sunmaması durumunda, mahkemenin iddianameyi Cumhuriyet Başsavcılığına iadesine karar vermesi gerekmektedir.¹⁰⁷

Fakat bunun yerine, Sayın Altinel'in s¼z konusu yeni gerekçelerle tutukluluğu ancak temyiz aşamasında, birkaç hafta geçtikten sonra değerlendirilmiştir.¹⁰⁸ Sayın Altinel'in ter¼r örg¼t¼ üyeliği suç isnadıyla tutuklanmasının yasaya uygunluğunu zamanında gözden geçirmeyerek T¼rkiye Cumhuriyeti makamları AİHS'in 5(3) maddesini ihlal etmiştir.

C. MASUMİYET KARİNESİ

Masumiyet karinesi, AİHS Madde 6(2), ICCPR Madde 14(2) ile örfi uluslararası insan hakları hukuku kapsamında korunmaktadır ve adil yargılamanın temel garantilerinden biridir. Masumiyet karinesi hakkı, üzerine bir suç atılı kişinin suçunu veya masumiyetini belirlemesi gereken usule uygun yargı sürecine devletin zarar verecek şekilde davranmaması gerektiği anlamına gelir. Özellikle, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadı ile BM İnsan Hakları Komitesi kararlarında geliştirildiği üzere, kamu görevlileri, yargılama tamamlanmadan önce sanığın suçlu olduğunu ileri süren sözl¼ veya yazılı her türlü beyandan kaçınmalıdır. Sayın Altinel'in durumunda 11 Mayıs 2019 tarihinde, yakalanmasından bir gün sonra Balıkesir Valiliği tarafından yayınlanan basın açıklaması, masumiyet karinesi hakkını ihlal etmiştir.

Seçilmiş siyasi makamlarda bulunan veya kolluk kuvvetiyle ilişkili kamu görevlileri, kişilerin yakalanmalarına ve bu kişilere isnat edilen suçlara dair bilgileri rutin olarak kamuoyuna duyurur. Elbette devam etmekte olan cezai soruştırmalar hakkında kamuoyu bilgilendirmekte meşru yarar bulunmaktadır. Ancak, herhangi bir sanığın masumiyet karinesi hakkını ihlal etmekten kaçınmak adına kamu görevlileri bunu "t¼m gerekli sağduyu ve ihtiyat ile" yapmak zorundadır.¹⁰⁹ Bir devlet temsilcisinin, kesinleşmiş bir mahkeme kararı hen¼z mevcut değilken sanığın suçlu olduğunu ilan ya da ima eden herhangi bir kamuoyu açıklaması yapması, masumiyet karinesini ihlal edecektir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, bir kişinin suçlandığını belirtmenin ötesine geçerek suçlu

¹⁰⁶ AİHM, *Schiesser / İsviçre*, B. No. 32819/96, ¶ 31 (1979); AİHM, *De Jong, Baljet ve Van den Brink / Hollanda*, B. No.'lar 8805/79, 8806/79, 9242/81, ¶ 51 (1982); AİHM, *Nikolova / Bulgaristan*, B. No. 20688/04 ¶ 49 (2013); AİHM, *Aquilina / Malta*, B. No. 25642/94, ¶ 50 (1999).

¹⁰⁷ Ceza Muhakemesi Kanunu, Madde 170 (4) ve (5) ve Madde 174 (1), şu adresten ulaşılabilir: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5271.pdf>.

¹⁰⁸ *Kıyaslamak için*: AİHM, *Mamedova / Rusya*, B. No. 7064/05, ¶ 96 (2006) (başvurucunun tutukluluğunun yasaya uygun olup olmadığına karar verilmesi için üç haftalık sürenin ölç¼s¼z olduğu tespiti).

¹⁰⁹ AİHM, *Allenet de Ribemont / Fransa*, B. No. 15175/89, ¶ 38 (1995).

olduğunu ima etmenin tespitinde sözcük seçiminin, sözcüklerin ifade edildikleri ve yorumlandıkları bağlamın büyük önem taşıdığını ısrarla belirtmektedir.¹¹⁰ Masumiyet karinesini ihlal ettiği yönünde karara varılmış ifadeler arasında, yetkililerin sanığın suç işlediğinden 'emin olduklarını' belirten ifadelerin yanı sıra, bunun yalnızca ima edildiği ifadeler de bulunmaktadır.¹¹¹ Avrupa Mahkemesi için, "resmî bir bulgunun olmadığı hallerde dahi, yetkililerin sanığın suçlu olduğunu düşündürecek bir akıl yürütme öne sürmesi" yeterlidir.¹¹² Bu türden ifadeler, kamuoyunu sanığın suçlu olduğuna inandırmaya yönlendiren ve yetkili mahkemelerin olguları tarafsız bir biçimde değerlendirmesine müdahale eden ifadeler olarak kabul edilebilir.¹¹³ Bu gibi ifadelerin ardından gerçekleşen bir yargılamada sanığın mahkeme tarafından bilfiil suçlu olduğunun varsayıldığının kanıtlanması şart değildir.¹¹⁴ Sanığın sonradan beraat etmiş olması, masumiyet karinesinin ihlal edilmediği anlamına gelmez.

Mevcut durumda Balıkesir Valiliği, Sayın Altınel'in tutuklanmasının ardından, fakat sanığın üzerine atılı suçlamaların doğruluğu adlî makamlarca belirlenmeden önce bir basın açıklaması yayınlamıştır. Bu belgede, "PKK/KCK Silahlı Terör Örgütü'nün faaliyetlerini ortaya çıkarmaya ve önlemeye yönelik bir girişim sonucunda, Ahmet T. A. adlı bir akademisyenin PKK/KCK silahlı terör örgütü lehine bir etkinlik düzenlemiş olduğu tespit edilmiştir" ve "şahıs, söz konusu konferansa dair ve terör örgütü propagandası içeren gönderiler de paylaşmıştır" ifadeleri kullanılmıştır. Bu açıklamada Sayın Altınel'in yalnızca bu suçlara dair şüpheli konumunda olduğu ve bunun bir mahkemece hâlen kanıtlanmamış olduğu yönündeki önemli belirleyici ifadeler eksiktir. Söz konuyu basın açıklaması, *Y.B. ve diğerleri / Türkiye* davasında yetkililerin yapmış olduğu basın açıklamasıyla benzer niteliktedir. Bahsi geçen davada yetkililer, yaptıkları basın açıklamasında dört başvuru hakkında "belediye otobüsünün yakılması ve korsan gösteri eylemleri yapan [...] yasadışı örgüt mensubu" oldukları "tespit edilmiştir" ifadelerini kullanmıştır.¹¹⁵ Basın açıklamasında sanıkların isimleri geçirilmemiş olsa dahi söz konusu açıklaması neticesinde sanıkların isimleri kısa süre içerisinde kamu tarafından bilinir hâle gelmiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, bu açıklamanın zanlıların masumiyet karinesini ihlal ettiği sonucuna varmıştır.¹¹⁶ Mevcut davaya dair Balıkesir Valiliği tarafından yapılan açıklamada Sayın Altınel'in terör örgütü yararına etkinlik düzenlemiş ve terör örgütü propagandası yapmış olduğu, herhangi bir mahkeme tarafından doğru olduğu asla ortaya konmamış olsa da adeta kanıtlanmış ("tespit edilmiştir") olgularmış

¹¹⁰ AİHM, *Ismoilov / Rusya*, B. No. 2947/06, ¶ 166 (2008); AİHM, *Y.B. / Türkiye*, B. No.'lar 48173/99 ve 48319/99 (2005).

¹¹¹ İnsan Hakları Komitesi, *Gridin / Rusya*, B.M. Doc. CCPR/C/69/D/770/1997, ¶ 3.5 (2000); AİHM, *Allenet de Ribemont / Fransa*, B. No. 15175/89, ¶ 41 (1995).

¹¹² AİHM, *Butkevičius / Litvanya*, B. No. 48279/99, ¶ 49 (2002); *ayr. bkz.* İnsan Hakları Komitesi, *Karimov ve Nusatov / Tacikistan*, B.M. Doc. CCPR/C/89/D/1108 ve 1121/2002, ¶ 7.4 (2007).

¹¹³ AİHM, *Allenet de Ribemont / Fransa*, B. No. 15175/89, ¶ 41 (1995).

¹¹⁴ *bkz.* Sarah Joseph ve Melissa Castan, "The International Covenant on Civil and Political Rights: Cases, Materials, and Commentary" 478 (OUP Oxford 2013).

¹¹⁵ AİHM, *Y.B. ve diğerleri / Türkiye*, B. No.'lar 48173/99 ve 48319/99, ¶ 11 (2004) (Orijinal Fransızca ifade: "membres de l'organisation illégale ayant participé à l'incendie d'un bus municipal et aux manifestations [illégaux]").

¹¹⁶ *agm.* ¶¶ 50-51.

gibi sunulmuştur. Sayın Altinell'in daha sonra bu suçlamalardan beraat etmiş olduğu gerçeği, ancak yapılan açıklamanın zarar verici doğasını vurgulamaktadır. Bu ise AİHS Madde 6(2) ve ICCPR Madde 14(2) kapsamında korunan masumiyet karinesi hakkının açık bir ihlali anlamına gelmektedir.

D. KOVUŞTURMANIN KÖTÜYE KULLANIMI

Uluslararası insan hakları hukukunun korumayı amaçladığı demokrasinin ve hukuk devletinin temel niteliklerinden biri, adaletin idaresinin yalnızca genel faydanın savunulmasıyla sınırlı amaçlarla kullanılmasıdır. Hükümetlerin siyasi yargılamalar yoluyla rakiplerine ve muhaliflere saldırmak için yargı sürecini kötüye kullanmalarına dair tarihte pek çok örnek bulunmaktadır. AİHS'in 18. maddesi özellikle bu tür kötüye kullanımları yasaklamak amacıyla uluslararası insan hakları hukukuna '*détournement de pouvoir*' ya da *gücün kötüye kullanımı* doktrinini dahil etmiştir.¹¹⁷ "Anılan hak ve özgürlüklere bu Sözleşme hükümleri ile izin verilen kısıtlamalar öngörülükleri amaç dışında uygulanamaz" şartını koşmaktadır. ICCPR de benzer şekilde siyasi amaçlı yargılamaları yasaklarken AİHM durumun ne zaman böyle olduğunu değerlendirmek için çok daha açık standartlar geliştirmiştir.¹¹⁸

AİHS'in 18. maddesi, metinde açıkça belirtildiği üzere, AİHS kapsamında korunan hakların kötü amaçla kısıtlanmalarını kapsar. Bu bakımdan, özerk bir kapsama sahip değildir, daha ziyade mutlaka AİHS kapsamında korunan diğer haklar ile birlikte uygulanır. Esasa ilişkin hükümler temel hak ve özgürlüklerin istismarına ilişkin ihlalleri yasaklamayı amaçlarken 18. madde ise bu hakların art niyetli ihlallerini hedef almaktadır. Art niyetli ihlaller ile keyfî insan hakları ihlallerinin birbirini tamamen kapsaması zorunlu değildir: Yargı sürecinin tüm güvencelerine saygı duyan adil bir yargılama yoluyla siyasi bir yargılama da yapılabilir, fakat böyle bir yargılamanın haksız amacı yine de 18. maddenin yasaklamayı amaçladığı gücün kötüye kullanımı anlamına gelebilir.¹¹⁹ Tam aksi yönde, hayli muhtemel ve pratikte yaygın görülen bir şekilde, gayrimeşru bir amaç olmaksızın temel hakların ihlali de söz konusu olabilir.

Elbette hükümetlerin iktidarlarını iyi niyetle kullandıkları varsayılmaktadır ve bunun aksi ancak korunan bir insan hakkının kısıtlanmasının ardındaki gayrimeşru amacın tespit edilmesiyle ispat edilebilir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin 18. maddeye ilişkin içtihadı son on beş yıl içinde önemli ölçüde genişlemiştir; kararların çoğunda 5. madde kapsamındaki özgürlük hakkına getirilen kısıtlamalar, siyasi rakipleri susturmak veya

¹¹⁷ AİHM, *Merabishvili / Gürcistan* (GC), B. No. 72508/13, ¶ 154 (2017).

¹¹⁸ İnsan Hakları Komitesi, *Khadzhiyev ve Muradova / Türkmenistan*, B.M. Doc.

CCPR/C/122/D/2252/2013, 2018, s. 7.7; İnsan Hakları Komitesi, *Nasheed / Maldivler*, B.M. Doc.

CCPR/C/122/D/2851/2016, 2018, s. 8.7; William Schabas, "*The European Convention on Human Rights: A Commentary*" 623 (Oxford University Press 2016).

¹¹⁹ AİHM, *Merabishvili / Gürcistan* (GC), B. No. 72508/13, Yargıç Yudkivska'nın Mutabık Görüşü ¶ 7 (2017).

insan hakları savunucularını korkutmakla ilişkilendirilmektedir.¹²⁰ Yukarıda tartışılan olgular göz önüne alındığında Sayın Altınel'in yakalanması, tutuklanması ve yargılanması, tam olarak bu örüntüye karşılık gelmekte ve 18. maddenin ihlalini teşkil etmektedir.

18. madde kapsamına dair analizin ilk aşaması, AİHS tarafından korunan bir hakla ilgili bir kısıtlama ile bağlantılı olarak gayrimeşru bir amacın tespit edilmesidir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarına göre, eğer bir devlet art niyetle hareket ediyorsa, korunan haklara yalnızca gayrimeşru bir amaç uğruna kısıtlamalar getirmiş olabilir veya bunu meşru ve gayrimeşru amaçları birleştirerek yapıyor olabilir. Meşru ve gayrimeşru amaçların bir arada bulunduğu durumlarda *Merabishvili* kararında olduğu gibi Mahkeme, ancak gayrimeşru amacın ağır bastığı ortaya konabiliyorsa AİHS'in 18. maddesinin ihlal edilmiş olacağını tespit etmiştir.¹²¹

Sayın Altınel'in yakalanması, tutuklanması ve yargılanması örneğinde Türkiye'nin korunmuş haklara getirdiği kısıtlamalara temel teşkil edecek meşru bir amaç bulunmakta mıdır? Bahsedildiği üzere, bir tutuklamanın Sözleşme'yi ihlal etmesi, fakat bunun iyi niyetle, bir ihmal neticesinde ya da söz konusu koşullarda orantılı tedbirlerin yanlış değerlendirilmesi neticesinde gerçekleşmiş olması mümkündür. Ancak mevcut durumda, Sayın Altınel'in Türkiye yasaları çerçevesinde bir suç işlemiş olduğuna dair makul bir şüphe kurulmasını sağlayabilecek hiçbir olgu sunulmamıştır. Öyle ki, yakalanmasını ve tutuklu yargılanmasını gerekçelendirecek hiçbir temel bulunmamaktadır. Bu nedenle, Sözleşme'nin 5(1) maddesi ile korunan özgürlük hakkının kısıtlanmasına gerekçe oluşturabilecek hiçbir meşru amaç belirlenmemektedir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin *Kavala / Türkiye ve Ismayilova / Azerbaycan* gibi yakın tarihli kararlarında da belirttiği üzere, hiçbir meşru amacın varlığının gösterilememesi, kendi başına gayrimeşru bir amacın varlığını tesis etmez.¹²² 18. maddenin ihlalinin hayli yüksek eşiğine erişebilmek için temel bir hakkın kötü bir amaçla ihlal edildiğinin gösterilmesi gerekir. Mahkeme, ispat yükü yüklemeyip sadece sunulan tüm kanıtları dikkate aldığını ifade etmeyi tercih etse de, gizli bir gündemin varlığına dair şüphenin gayrimeşru bir amacın varlığını göstermek için yeterli olmadığını açıkça belirtmiştir.¹²³ Öte yandan Mahkeme, başvuru devletin art niyetine dair doğrudan kanıtlar ileri sürmesinin çoğu zaman imkansız olduğunu kabul etmektedir ve gayrimeşru bir amaca ait kanıtların birincil olaylara dair müdahalelere yol açan ikinci dereceden kanıtlarla gösterilebileceğini karara bağlamıştır.¹²⁴ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi geçmiş davalarda bir devletin art niyetinin ikinci dereceden kanıtı olarak aşağıdaki

¹²⁰ bkz. Floris Tan, "The Dawn of Article 18 ECHR: A Safeguard against European Rule of Law Backsliding" 9 *Goettingen Journal of International Law* 109 (2018).

¹²¹ AİHM, *Merabishvili / Gürcistan* (GC), B. No. 72508/13, Mahkemenin Görüşü ¶ 305 (2017).

¹²² AİHM, *Kavala / Türkiye*, B. No. 28749/18, ¶ 219 (2019); AİHM, *Ismayilova / Azerbaycan (No 2)*, B. No. 30778/15, ¶ 112 (2020).

¹²³ AİHM, *Tchankotadze / Gürcistan*, B. No 15256/05, ¶ 114 (2016).

¹²⁴ AİHM, *Merabishvili / Gürcistan* (GC), B. No. 72508/13, Mahkemenin Görüşü, ¶¶ 316-317 (2017); AİHM *Ibrahimov ve Mammadov / Azerbaycan*, B. No. 63571/16, ¶ 147 (2020).

unsurlara istinat etmiştir: devletin, başvuruçunun yakalanması ve tutuklanmasını iç hukuk çerçevesinde yasal olan ve çoğu zaman AİHS kapsamında korunan hak ve özgürlüklerin kullanılmasına karşılık gelen faaliyetlere dayanarak gerekçelendirmiş olması; yakalama ve iddianamenin hazırlanması arasındaki gecikme de dahil olmak üzere savcılık makamlarının tutumları; kamu görevlilerinin düşmanca beyanları ile başvuruçuyu aleyhindeki iddianamenin zamanlaması veya iddianamede kullanılan sözcükler arasında bir ilişki olduğuna dair bir izlenimin mevcudiyetiyle görünüşte davaya siyasi müdahalede bulunulması.¹²⁵ Korunan hakların kısıtlanmasında gayrimeşru amacın ağır basan unsur olup olmadığının değerlendirilmesinde, amacın doğası ve kınanabilirlik derecesi dikkate alınacaktır. Diğer bir deyişle, belirli bir durumda devletin art niyetinin önemi değerlendirilirken kısıtlamaların, hukukun üstünlüğü ilkesiyle yönetilen demokratik bir toplumun ideallerine ve değerlerine ne denli aykırı olduğu dikkate alınacaktır. Korunan haklara getirilen kısıtlamaların keyfî yakalama ve tutuklama modeline uygun olması, hem gayrimeşru bir amaca yönelik ikinci dereceden kanıtlara katkıda bulunmakta hem de AİHS'in temel ideallerine ve değerlerine daha geniş bir bağlamda ters düşüldüğüne işaret etmektedir.¹²⁶

AİHS'in 18. maddesi kapsamında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından düzenlenmiş olan kriterler Sayın Altınel'in durumuna uygulandığında Türkiye'nin söz konusu muamelesinin bu hükümleri ihlal ettiğine dair şüpheye yer bırakmamaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi, makul bir gözlemcinin Sayın Altınel'in Türkiye yasalarına göre suç işlemiş olduğu ve dolayısıyla yakalanması ve tutuklanmasına ilişkin meşru bir amacın mevcut olduğu sonucuna varmasını sağlayabilecek hiçbir fiili dayanak sunulmamıştır. Bu nedenle mevcut durumda haklara birden çok amaçla kısıtlama getirilmesi söz konusu değildir. 5. maddenin ihlalini oluşturan özel koşullar değerlendirildiğinde, kısıtlamanın saiki olan gerçek amacın gayrimeşru niteliği görünür hâle gelmektedir: *Kavala* örneğinde olduğu gibi, Sayın Altınel'in yakalanması ve tutuklanmasında gerekçe olarak başvuruçunun olgular, AİHS kapsamında korunan insan haklarının kullanımına karşılık gelen, yasaya uygun faaliyetlerden ibarettir;¹²⁷ *Mammadov* örneğinde olduğu gibi Sayın Altınel, gerçek ve makul bir şekilde doğruluğuna inandığı bilgileri yayması nedeniyle cezalandırılmıştır;¹²⁸ *Demirtaş (No. 2)* ve *Kavala* örneklerinde olduğu gibi, söz konusu temel insan hakları ihlallerine, hukukî sürecin uygun şekilde yürütülmesinden önce, yürütme organının bir üyesince yapılan ve Sayın Altınel'in suçlu olduğunu ima eden bir basın açıklaması eşlik etmiştir;¹²⁹ *Ismayilova, Ibrahimov ve Demirtaş* örneklerinde olduğu gibi Sayın Altınel'in keyfî bir şekilde yakalanması ve tutuklanması, 'Barış Akademisyenleri' hakkında siyasi saiklerle açılan davalarda da yargılanmış olmasından açıkça görüleceği üzere, insan hakları savunucularını susturmak amacıyla ceza davası süreçlerinin kötüye

¹²⁵ bkz. AİHM, *Kavala / Türkiye*, B. No. 28749/18, ¶¶ 223-229 (2019); AİHM, *Demirtaş / Türkiye (No 2)*, B. No. 14305/17, ¶ 270 (2018); AİHM, *Ismayilova / Azerbaycan (No 2)*, B. No. 30778/15, ¶ 14 (2020).

¹²⁶ AİHM, *Ibrahimov ve Mammadov / Azerbaycan*, B. No. 63571/16, ¶ 151 (2020); AİHM *Aliyev / Azerbaycan*, B. No.'lar 68762/14 ve 71200/14, ¶ 223 (2018).

¹²⁷ AİHM, *Kavala / Türkiye*, B. No. 28749/18, ¶¶ 218-219 (2019).

¹²⁸ AİHM, *Mammadov / Azerbaycan (GC)*, B. No. 15172/13, Mahkemenin Görüşü, ¶ 36 (2019).

¹²⁹ AİHM, *Demirtaş / Türkiye (No 2)*, B. No. 14305/17 ¶ 270 (2018); AİHM, *Kavala / Türkiye*, B. No. 28749/18, ¶ 229 (2019).

kullanılması örüntüsüne uymaktadır.¹³⁰ Bu davada Türkiye'nin AİHS kapsamında korunan özgürlüklerin, başka bir ülkenin sınırları içerisindeki meşru kullanımına müdahale etmeyi amaçlaması, temel demokrasi ilkelerine ve hukukun üstünlüğüne müdahalenin ciddiyetini daha da şiddetli kılmaktadır. Tüm bu unsurlar bir araya gelerek açıkça sergilemektedir ki Sayın Altınel'in yakalanması ve tutuklanması Türkiye tarafından art niyetle gerçekleştirilmiş ve AİHS'in 18. maddesi ihlal edilmiştir.

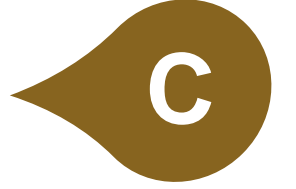
¹³⁰ AİHM, *Ismayilova / Azerbaycan* (No 2), B. No. 30778/15 ¶ 113 (2020); AİHM, *Ibrahimov ve Mammadov / Azerbaycan*, B. No. 63571/16 ¶ 151-152 (2020); AİHM, *Demirtaş / Türkiye* (No. 2), B. No. 14305/17 ¶ 264 (2018).

SONUÇ VE NOT

Duruşma tutanaklarından ve ilgili dosyalardan da açıkça görüldüğü üzere Sayın Altinel'in yakalanması, tutuklanması ve yargılanması haklarını ihlal etmiştir. Mahkemenin Sayın Altinel hakkında beraat kararı vermiş olması iyi karşılanacak bir gelişme olmakla birlikte kovuşturma art niyetle yürütülmüş ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 18. maddesinin ihlaline yol açmıştır. Sayın Altinel'in yargılandığı davanın, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin hâlihazırda Türkiye'nin fiillerinin Sözleşme'yi ihlal ettiği yönünde karar vermiş olduğu bazı diğer davalarla birçok açıdan örtüşmesi özellikle endişe vericidir. Bu örüntü daha fazla tekrarlanmamalıdır.

NOT:

NOTLANDIRMA METODOLOJİSİ

Uzman, *diğer ölçütlerin yanı sıra* davaya ilgili uluslararası insan hakları hukukuna uygun olup olmadığı ve ne ölçüde uygun olduğu konusundaki görüşünü yansıtmak üzere A, B, C, D veya F notlarından birini verir:

- Meydana gelen ihlallerin şiddeti;
- İhlallerin davanın sonucunu etkileyip etkilemediği;
- Suçlamaların bütünüyle ya da kısmen siyasi saikler, ekonomik saikler, ayrımcılık (örneğin "ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya başka bir fikir, ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum veya başka bir statü"¹³¹ temelinde) ve sanık nihayetinde beraat etmiş olsa dahi, insan hakları savunuculuğuna karşı misilleme dahil olmak üzere uygunsuz saiklerle yapıp yapılmadığı;
- Suçlamalara ilişkin zararın kapsamı (şunlar dahil olmak üzere, ancak bunlarla sınırlı olmaksızın: sanığın haksız yere mahkûm edilip edilmediği ve eğer edildiyse verilen ceza; sanık nihayetinde mahkemede beraat etmiş olsa dahi, makul gerekçe olmaksızın tutuklu yargılanıp yargılanmadığı; suçlamalarla veya yargılamayla ilişkili olarak sanığın kötü muamele görüp görmediği; ve/veya sanığın itibarının suçlamalar sebebiyle ne ölçüde zedelendiği); ve
- Sanığın yargılandığı hukuk ve prosedür çerçevesinin uluslararası insan hakları hukuku ile uyumluluğu.

Not Seviyeleri

- A: Yapılan gözlem temelinde davanın uluslararası standartlarla uyumlu olduğu görülmüştür
- B: İkincil önemde ihlaller dışında davanın genel olarak ilgili insan hakları standartlarına uygun olduğu; ihlalin sonuç üzerinde etkili olmadığı ve önemli zararlara yol açmadığı görülmüştür.
- C: Davada uluslararası standartlara uyulmamış, ancak ihlal sonuç üzerinde etkili olmamış ve önemli zararlara yol açmamıştır.
- D: Davada uluslararası standartlardan en az biri ihlal edilmiş ve söz konusu ihlaller sonuç üzerinde etkili olmuş ve/veya önemli zararlara yol açmıştır.
- F: Davada uluslararası standartlar ağır bir şekilde ihlal edilmiş ve söz konusu ihlaller sonuç üzerinde etkili olmuş ve/veya önemli zararlara yol açmıştır.